

i y i k i k i t a p l a r v a r . . .

TİMAŞ YAYINLARI

İstanbul 2014

---

timas.com.tr

CUMHURİTET EFSANELERİ

Mustafa Armağan

TİMAŞ YAYINLARI | 3571

Tarih İnceleme Araştırma Dizisi | 63

PROJE EDITÖRÜ

Adem Koçal

EDITÖR

Tuğçe İnceoğlu

KAPAK TASARIMI

Ravza Kızıltuğ

1. BASKI

Mayıs 2014, İstanbul

ISBN

ISBN 978-605-08-1655-6

9 786050 816556

TİMAŞ YAYINLARI

Cağaloğlu, Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5, Fatih/İstanbul
Telefon: (0212) 511 24 24
P.K. 50 Sirkeci / İstanbul

timas.com.tr

timas@timas.com.tr

facebook.com/timasyayingrubu

twitter.com/timasyayingrubu

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 12364

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık

Yılanlı Ayazma Sok. No: 8

Davutpaşa-Topkapı/İstanbul

Telefon: (0212) 482 11 01

Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak

Timaş Basım Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'ne aittir.

İzinsiz yayınlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

CUMHURİYET EFSANELERİ

Mustafa Armağın

MUSTAFA ARMAĞAN

Urfalı bir anne-babanın çocuğu olarak Cizre'de doğdu (1961). İlk, orta ve lise öğrenimini Bursa'da tamamladı. İÜ Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'nden mezun olduktan sonra yayıncılık yaptı. 1995-96 arasında *İzlenim*, 2000-02 arasında da *DA* (Diyalog Avrasya) dergilerinin genel yayın yönetmenliklerini yürüttü. Hâlen *Derin Tarih* dergisini çıkarmaktadır. Evli ve 4 çocuğu bulunan Armağan, 1995'ten beri *Zaman* gazetesinde tarih yazıları yazmakta, çeşitli televizyon kanallarına tarih programları hazırlamaktadır.

Yayınevimizdeki Diğer Eserleri

- Osmanlı Tarihinde Maskeler ve Yüzler (2005)
- Osmanlı'yı Kuran Şehir: Bursa'ya Şehrengiz (2006)
- Ufukların Sultanı: Fatih Sultan Mehmed (2006)
- Küller Altında Yakın Tarih (2006)
- İnsan Yüzlü Şehirler (2006)
- Yakın Tarihin Kara Delikleri / Küller Altında Yakın Tarih 2 (2006)
- Efsaneler ve Gerçekler / Küller Altında Yakın Tarih 3 (2007)
- Korku Duvarını Yıkma / Küller Altında Yakın Tarih 4 (2009)
- Paşaların Hesaplaşması / Küller Altında Yakın Tarih 5 (2010)
- Osmanlı'yı İmparatorluk Yapan Şehir: İstanbul (2007)
- Büyük Osmanlı Projesi (2008)
- Osmanlı'nın Mahrem Tarihi (2008)
- Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı (2009)
- Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı-1 (2009)
- Abdülhamid'in Kurtlarla Dansı-2 (2009)
- Kır Zincirlerini Osmanlı (2010)
- Osmanlı: İnsanlığın Son Adası (2010)
- Fatih'in Rüyası (2010)
- Cemil Meriç'in Dünyası (2010)
- Türkçe Ezan ve Menderes (2010)
- Geri Gel Ey Osmanlı! (2010)
- Osmanlı'nın Kayıp Atlası (2010)
- Tek Parti Devri (2010)
- Kazım Karabekir'in Gözüyle Yakın Tarihimiz (2011)
- Bulutları Delen Kartal/Cemil Meriç ile Konuşmalar (2011)
- Osmanlı Tarihini Yeniden Yazmak (2011)
- Gerçek Tarihin Peşinde (2011)
- Kızıl Pençe (2012)
- Fetih ve Fatih (2012)
- Petersburg'da Osmanlı İzleri (2012)
- Gelenek ve Modernlik Arasında (2012)
- Satılık İmparatorluk (2013)
- Osmanlı Sultanları Albümü (2013)

i ç i n d e k i l e r

Önsöz / 9

I. BÖLÜM / ATATÜRK / 15

Atatürk'ün Gençliğe Hitabe'sini İnönü mü Yazmıştı? / 17

Meğer "Bursa Nutku"nu Yazan da Ciddiye Almamış / 22

"Bursa Nutku"nu Sömürmekten Vazgeçin Artık / 27

Tokyo Camii'ni Atatürk Yaptırmamıştı / 31

Doğmadan Öldürülen Bayram: 23 Nisan / 37

Atatürk Bir Paşa'yı Meclis'in Elinden Nasıl Kurtarmıştı? / 51

Mustafa Kemal Q Harfîni Alfabeden Neden Çıkarmıştı? / 56

Sivas Kongresi'nin ABD'ye Gönderdiği Mektup **Nutuk**'ta Neden Yer Almadı? / 61

Mustafa Kemal Samsun'a Kaçarak mı Gitti? / 66

"Anayasamız Kur'an'dır" Diyen Devlet Başkanı Kimdir? / 72

Bir Zamanlar Diyarbakir Halkı Mustafa Kemal'i Kürt Kabul Ediyormuş / 77

Mustafa Kemal, Vahdettin'le Arasındaki O Sırrı Açıklıyor / 82

II. BÖLÜM / İNÖNÜ VE CHP / 91

Ecevit CHP'nin Yanlış Atatürkçülüğünü Nasıl Eleştirmişti? / 93

Muğlalı'nın Kışladan İsmi Kaldırıldı Ama Kemikleri Hâlâ Devlet Mezarlığı'nda / 99

CHP'nin Milli Mücadele'den Kaçan Başbakanı Kimdi? / 103

- Saracođlu Őukr 'n n Marifetleri / 108
- Atatürk Belgeden 28 Kelimeyi Neden  karttı? / 114
- Bir Paşa  ld rd , İstiklâl Mahkemesi'ne BaŐkan Yapıldı! / 117
- İskilipli  t f Hoca'yı Asanlardan Biri de Andımız'ın Mucidiydi / 121
- İskilipli  t f Hoca'yı Aklayan Belge Neden Görmezden Gelindi? / 126
- Başka Dersim'ler var mı? / 129
- 1925 Yılında Demokratik Cumhuriyete Giden Yoldan Nasıl SapmıŐtı? / 134
- Cumhuriyet Tarihinde RüŐvet ve Yüce Divan / 139
- Tekke ve Zaviyeleri Kapat n Kanun Anayasaya Aykırıydı / 144
- Osmanlı ArŐivi Bulgaristan'a Okkayla SatılmıŐtı / 149
- İstiklâl Mahkemeleri  dil miydi? / 154
- Meğer Andımız'ın Mucidi Ezanı da T rk leŐtirmiŐ / 160
- Atatürk ReŐit Galip'i Nasıl Rezil EtmıŐti? / 166
- İnönü Taksim'deki Müslüman Mezarlığını da Yok EtmıŐti / 175
- Abdülaziz'in Yaptıramadığı Caminin Arsasını Kimler YaĖmalamıŐtı? / 180
- İsmet Paşa mandacı mıydı? / 186
- Yine Andımız Vesilesiyle: EĞitim Bakanlığı da Darbeciler Tarafından "Milli" YapılmıŐtı / 194

III. BÖLÜM / AYASOFYA, SEVR, LOZAN / 199

- Ayasofya Neden İbadete A ılmalı? / 201
- Lozan'da Neler Döndü? / 209
- Mısır'ı Lozan'da VerdiĖimizi Biliyor Muydunuz? / 217
- Sevr Neden İmzalanmıŐtı? / 219
- Sultan Vahdetin, Vatana İhanet Su lamasını Böyle ReddetmiŐti / 223

IV. BÖLÜM / CUMHURİYET EFSANELERİ / 229

- Türkiye Cumhuriyeti'ni Almanlar mı Őekillendirdi? / 231
- Vahdetin Neden ve Nasıl Ka tı? / 235

Bir Maymun İstiklâl Savaşı'nı Kazanmamıza Nasıl Yardım Etmmişti? /	239
Karamanoğlu Mehmed Bey'in "Türkçe fermanı" Bir Cumhuriyet Efsanesi mi? /	244
Suriye'yi Nasıl Terk Etmıştik? /	252
Zaten 'Kız Gibi Tarih Yapma' Takıntısı Bizi Buraya Getirdi /	259
Heyet-i Nâsiha'dan Başlatmayın! /	264
Nurlu 1920 Ruhuna Dönüş /	269
Şura Ayetinin Gölgesinde Toplanan Meclis /	274
Erzurum Kongresi'nden Türk-Kürt Kardeşliği Çağrısı /	279
Cihangirlik Sevdasından Vazgeçen Vâris /	284
Cumhuriyet'in "İnkılap Yarası" /	293
CHP'nin Parti Kapattırın Demokrasi Anlayışı /	306
Kaynaklar /	313

Önsöz

Denazification. Dilimizde henüz bir karşılığı bulunmayan bu İngilizce terimin uygun bir çevirisi, ‘Nazilikten kurtarma’ veya ‘Nazisizleştirme’ olabilir. Denazifikasyon terimi II. Dünya Savaşı’ndan sonra Batı Almanya’yı ele geçiren Amerikalıların, eğitim sisteminden başlayarak hayatın her alanında Nazilerin kurmuş olduğu askerî disiplini andıran sistemi demokratik değerlere göre yeniden kurmalarını anlatır. Artık 1870’lerde Bismark’la birlikte Almanya’yı birleştiren Junkerlerin koyduğu hedeflerin yerini liberal-hümanist değerler almalı, Hitler’de cisimleşen Üçüncü Reich’in hedeflediği ordu-millet zihniyeti yıkılmalıdır.

Denazifikasyon 1945 sonrasında bütün hızıyla uygulandı ve “yeni” bir Alman gençliği yetiştirilmesi hedeflendi. Tarih eğitimi artık ‘Almanlık’ bilinci oluşturmak için değil, daha evrensel-hümaniteryan prensipler doğrultusunda şekillendirilmeliydi. Diğer dersler de değiştirilmeliydi tabii, zira Phillip Lenard gibi Nobel Ödüllü Nazi fizikçileri bir “Deutsche Physik”, yani Alman Fiziği kurma yolunda tehlikeli adımlar atmışlardı, öyleyse bilimin evrenselliği üzerinde durulmalı ve Nazi Bilimi gibi riskli oyunlara girmelerinin önü kesilmeliydi.

Julian Dierkes’in değerli kitabı *Postwar History Education in Japan and the Germanys*’de (Routledge, 2010) ortaya koyduğu gibi savaş sonrasında özellikle Doğu ve Batı Almanya ile Japonya’nın ve özellikle bireyler üzerinde bir suçluluk kompleksi oluşturarak ‘yeniden

terbiye edilmesi' yönünde yoğun bir çaba içerisine girilmişti ve bu projenin en önemli ayağı da tarih eğitimi olmuştu. Tarih üzerinden yeni bir "millî olmayan kimlik" oluşturulacaktı, zira hem Junkerler hem Meijiler tarih üzerinden millî bir kimliğin inşasında akıllara durgunluk verecek başarılar kazanmışlardı.

İşte geçen yıl Frankfurt'a gittiğimde bütün kitapçı vitrinlerinde kuleler hâlinde karşıma çıkan Peter Watson'ın *The German Genius*'u (Alman Dehası) savaş sonrasında hem Almanlara hem de dünyaya bir umacı imiş gibi gösterilen Almanlığın (*Germanness*) 1870'lerden itibaren başlayan olağanüstü atılımının gerçekte "Avrupa'nın üçüncü Rönesansı" ve "ikinci Bilimsel Devrimi" olduğunu vurguluyor, Nazi dönemindeki bilimsel ve sanatsal çalışmalara da ayrı bir yer ayırıyordu (Simon and Schuster, 2010). Artık bir yeni revizyonist tarihçiliğin başladığının ayak sesleri geliyordu kitapçı raflarından.

Demek ki, tarihçiler artık 1870-1945 dönemine Naziliği ayırarak değil, bir bütün (*longue durée*) olarak bakmakta, bir; tarihten kesilip atılmak veya gözden düşürülmek istenen dönemler yeni bir gözle incelenmekte, iki; tarih eğitiminin dayatmacı şeklinin her ikisinin de Nazi-Japon şeklinin olduğu kadar Amerikan versiyonunun da ideolojik olduğunun altı çizilmekte, üç.

Peki bütün bu Alman muhabbetini niye yaptım? Anlayanlar anlamıştır ama açıklamakta mahzur yok: 1945 sonrası Almanya'sındaki "Denazifikasyon" ile 1923 sonrası Türkiye'sindeki "Deottomanizasyon" arasında ciddi paralellikler var da ondan.

Orada Almanlığın izleri silinmeye çalışıldı, bizde Osmanlılığın.

Orada Alman kimliği öcü gibi gösterildi, bizde Osmanlı kimliği.

Orada bu kimliği tarih kitapları ve tarih dersleri üzerinden itinayla temizlemeye girişildi, bizde de 1923 sonrası ders kitaplarındaki çarpık Osmanlı ve yakın tarih senaryosu hâlâ yürürlükte. Bazı revizyonist yaklaşımlar var kuşkusuz ama bunlar henüz ana (master) tarih anlatısını büyük ölçüde etkileyebilmiş değiller.

Ve orada Naziliğe dair bütün görünür izler silinirken (mesela heykeller ve anıtlar yıkılırken) bizde de Osmanlılığa dair bütün izler silinmeye, mesela arşiv malzemelerine varıncaya kadar satılmaya kalkıldığını, içinde Abdülhamid Han'ın adı geçiyor diye Osmanlıca

Mevlid nüshalarının toplatılıp yakıldığını, masallardan bile padişah ve şehzade gibi 'tehlikeli' ifadelerin çıkarıldığını biliyoruz.

Bu arada en önemli benzerlik, bu dönemde Almanya'nın Avrupa'nın geriye kalanından farklılığı adına kullanılan Gotik kökenli Fraktur veya Antiqua denilen bir alfabenin Yahudi etkisinde şekillendiğine inandıkları Latin alfabesine karşı kullanılmasını (hatta bir dönem Nazi Almanya'sında Latin alfabesiyle propaganda yayını yapmak yasaklanmıştı). Lakin Latin alfabesi üzerindeki yasak uzun sürmemiştir, çünkü Almanya'nın yayılmak istediği bölgelerde yaşayanlara Gotik kökenli alfabenin okunma zorluğu yüzünden yeterince ulaşamıyor ve mesajları halkı etkileyemiyordu. Bütün bunlara rağmen Nazi Almanya'sında Gotik kökenli harflerle yapılan yayınlar 1945 yılına kadar ısrarla sürdürülecekti.

Denazifikasyon süreci aynı zamanda Latin alfabesinin kesin bir üstünlük kurmasının da başlangıcı olmuş ve Almanlığı çağrıştıran Gotik kökenli alfabeler bazı markaların logoları haricinde neredeyse tamamen ortadan kaldırılmış ve kullanımı yasaklanmıştı.

Burada hemen aklınıza 1928 yılında Osmanlı elifbasına uygulanan yasaklar ve baskılar geldi, değil mi? Bizde de sadece Arap elifbası yasaklanıp yerine Latin alfabesi dayatması yapılmadı, Osmanlıca kitaplar yakıldı, tuğra ve kitabeler kazındı ve söküldü, mesela İzmir Saat Kulesi'ndeki tuğra ve armalar kaldırıldı, İstanbul Üniversitesi'nin giriş kapısındaki tuğranın üzerine kapatılan mermer daha 2014'ün Nisan ayında kaldırılabilirdi. Afyon'da Umur Bey Camii yıktırılıp yerine Nazi estetiğinden ödünç alınmış hazin 'Zafer Anıtı' dikildi vs.

Âdeta Osmanlı'ya karşı yeni bir savaş açılmış gibiydi. En önemlisi de ders kitaplarında okutulan Osmanlı, artık 'cihangirlik sevdasından vazgeçmiş' bir vârisin nasıl olması isteniliyorsa o şekilde sunulmuştu: Modern çağda yaşayamayacak, çağdışı ve her türlü gerilik ve gericilik illetleriyle malul bir fosildi o âdeta...

Bu ve diğer barbarlık yöntemleriyle verilmek istenilen esasen mesaj şudur: Artık şu Osmanlı'dan uzak durun! Yoksa başınız belaya girebilir!

Hem Almanya'da hem bizde tarih üzerinden yeni bir kimlik oluşturulmak istendi. Ancak en önemli fark, Almanya'da bunun

adının açıkça konulmuş olması: Denazifikasyon. Asıl garip olan, Türkiye'dekinin adının bugüne kadar konulamamış, hatta konulma cesaretinin gösterilememiş olmasıdır.

Türkiye'de 1923 yılından itibaren yürürlüğe konulan programın adını koyuyorum: Osmanlısızlaştırmak.

Elinizdeki kitap, ülkemizde 1918-23 yıllarında ama daha kesin olarak 1924'ten sonra adım adım sahneye konulan bu Osmanlısızlaştırma politikasının tersine çevrilmesini, yani Yeniden Osmanlılaştırma eğiliminin altını çizilmesini, en önemlisi de aslında birer barbarlık ürünü olan bin yıllık alfabenin unutturulması veya sanat eserlerinin kazınıp yıkılması gibi eylemlerin nasıl da el çabukluğu marifetle medeni başarıymış gibi sunulabildiğini tespit etmektir. Hâlbuki medeniyet olumlu yöndeki gelişmelerde makbuldür. Bir alfabeyi unutturmanın veya tarihten silmeye çalışmanın adı nereye giderseniz gidin barbarlıktır.

Mızrak çuvala sığmayınca bu defa mızrağa uygun çuvallar imal edildiğini görüyoruz. Peş peşe efsaneler üretildi. Yalanlar tekrarlına tekrarlına gerçek kimliğini kazanacaklardı nasıl olsa. Ve nasıl olsa kimse başını omzunun üzerinde tutma korkusundan sesini çıkarıp hakikatleri dillendiremeyecek, 30-40 yıl böyle gittikten sonra da kimse bu akışı tersine çeviremeyecek, İsmet İnönü'nün 1960'ların ortasındaki deyişiyle rejim teminat altına alınmış olacaktır.

Ancak hadiseler Almanya'da olduğu gibi Türkiye'de de şişede durduğu gibi durmadı. Türkiye darbelere rağmen zamanla eski Türkiye olmaktan hızla uzaklaştı, devlet dışı dinamikler kuvvetlendikçe mağdurların sesleri daha fazla duyulur ve temsil edilir oldu. Kendine güveni gelen ülke 'Kimim ben?' sorusuna ancak o yasaklanmış, karanlık alana girerek cevap bulabileceğini gördü ve 1953 bir dönüş yılı oldu, 1999 ise ikinci dönüş yılı...

Derken zincirlerinin farkına vardı, bir ikisinden de kurtuldu. Artık Reottomanizasyon, yani Yeniden Osmanlılaştırma dönemi başlamış oldu.

Bu dönemde Türkiye yeni temeller üzerinde kurulurken tarihinin de kendisine daha sağlam ve sahih temeller bulabilmek için başını güneşe çeviren çiçekler gibi kendisini aydınlatacak güneşe,

yani Osmanlı'ya döneceğini görebiliyorum. 11 yıl önce yazdığım *Osmanlı: İnsanlığın Son Adası* bu mesajı veriyordu, ne mutlu ki, şimdi daha büyük bir güvenle söyleyebiliyorum bunu.

Lakin madalyonun tersini de unutmamak şart: Osmanlı yalan dağını eriterek ufkumuzu teşrif ederken onu tarihin bataklığına gömme yolundaki yarım asırlık çabalar da gevşiyor, çözülüyor ve hangi efsanelerle milleti avuttukları, hakikati tepeteklak ettikleri ve zihinleri bir daha bu topraklarda Osmanlı diye bir oluşumun ortaya çıkmaması için nasıl sınırlamaya ve şartlamaya kalkıştıkları daha net olarak ortaya çıkıyor.

İşte *Cumhuriyet Efsaneleri* kitabı, yazarımın zihnindeki bu netleşmenin adımlarından biri olarak sizlerle buluşuyor.

Kim bilir, bir gün gelir, belki de Peter Watson gibi biri *Osmanlı Dehası* adlı bir kitap yazarak ölmeden önce öldürülmek istenen Osmanlı'nın gerçekte nasıl özgün bir sentez kurduğunu uluslararası bir bestseller hâlinde dünyaya duyurur. Ama bunun için bizi içine düşürdükleri aşağılık kompleksinden kurtulmamız ve Osmanlı kimliğinden utanmak yerine onun bu ülkenin gerçek kurucu temeli olduğunu yeniden vurgulamamız gerekiyor.

O günler gelinceye kadar bu tür sondaj faaliyetlerine başvurmadan başka çaremiz yok...

Bereketli okumalar dileğiyle...

Mustafa ARMAĞAN

3 Mayıs 2014, Ümraniye

I. BÖLÜM

ATATÜRK

Atatürk'ün Gençliğe Hitabe'sini İnönü mü Yazmıştı?

Her köşe başında bir sürprizin beni beklediğini bilerek yürüyorum tarihin engebeli yollarında. Ve tarih okurken şaşırmayanlara hayret ediyorum. Bu derece sürprizi bol, adrenalini yüksek bir alan zor bulunur zira.

Gazeteci Oral Çalışlar 12 Eylül'den sonra girdiği hapisanede başından geçenleri yazdığı *Liderler Hapishanesi* adlı kitabında o sırada kendisi de Balgat'taki Dil Okulu'nda tutuklu bulunan eski başbakanlardan Bülent Ecevit'le yaptığı bir konuşmayı aktarırken ilginç bir bilgi kırıntısını da ifşa eder. Buna göre merhum Ecevit, Oral Çalışlar'a, *Nutuk*'un sonunda yer alan ve hâlen okullar başta olmak üzere resmî kurumlarımızın duvarlarını süsleyen Gençliğe Hitabe'yi İsmet İnönü'nün kaleme aldığını bizzat İnönü'nün ağzından aktarmıştır.¹

Çalışlar'ın anlatımına göre Atatürk, *Nutuk* metnini tamamladıktan sonra yakın arkadaşı İnönü'ye okuyup fikirlerini söylemesi için verir. İnönü de okur ve der ki: "Paşam, çok güzel, ancak sonunu gençliğe hitap ederek bitirmek sanırım faydalı olur." Bunun üzerine

1 Oral Çalışlar, *Liderler Hapishanesi*, Kaynak Yayınları, İstanbul 1986, s. 46-47.

Atatürk “O zaman sen yaz” der ve ardından İnönü, Gençliğe Hitabe’yi kaleme alır.

Ecevit’in Oral Çalışlar’a söylediğine göre bu bilgiyi eski Milli Eğitim bakanlarından Necdet Uğur da biliyormuş. İşin ilginç tarafı, Oral Çalışlar’ın kitabı hem Ecevit’in hem de Necdet Uğur’un sağlıklarında, 1986 yılında yayınlanmış ve kendilerinden herhangi bir yalanlama da gelmemiştir.

Bu durumda iş İnönü ailesine düşüyor. Ellerin bu konuda herhangi bir bilgi varsa bunu kamuoyuyla paylaşmalarında fayda olduğunu duyuralım.

Tabii ki, bu veri tek başına Gençliğe Hitabe’yi İnönü’nün yazdığını ispatlamaz ama en azından bir tartışma başlangıcıdır; hukuki deyimle, delil başlangıcı. Buradan yola çıkarak tarihçilerin katedecekleri uzun bir yol vardır. Biz o yolu onlara bırakalım ve başka bir netameli noktaya geçelim.

Türk olmayan köledir!

Çocukluğumda muhtemelen 1940’lı yıllarda konulduğu anlaşılan ve hâlâ okul duvarlarında asılı duran Türklerin dünyaya yayılmalarını “oklarla” anlatan haritayı hiç unutmam. O haritayı bir okul ziyaretinde sınıftan çıkışta Atatürk’ün kendi eliyle çizdiğini, sonra da kimse değiştirmeye cesaret edemediği için aynen kaldığını ve benimsendiğini bir hatıratan öğrenmekteyiz. Gerçi sonradan göçler yoluyla Türk ırkının dünyaya medeniyet götürdüğü görüşünden de vazgeçildi ama bu motif okullar kanalından birkaç kuşak boyunca toplumsal hafızaya güçlü bir şekilde kazınmış oldu.

1935’te İngilizler ve Fransızların baskısı altında içine girilen ve tehlikeli boyutlara doğru seyreden ırkçı eğilimden mecburen tor-nistan edildiğini, dönüldüğünü çeşitli vesilelerle yazmışım. Ancak 1930, Türkiye’de yaşayan diğer ırkların dışlandığı ve Türklerin ırkî özelliklerinin abartılarak öne çıkarıldığı bir dönemin başlangıç yılı olarak uzun yıllar hatırlanacaktır.

Nitekim aynı yıl, ateşli inkılapçı (kendi deyişiyle “ihtilalci”), zamanın Adalet Bakanı Mahmut Esat Bozkurt, ünlü Ödemiş nutkunda şu tüyler ürperten ifadeyi kullanacaktı:

Benim fikrim, kanaatim şudur ki, dost da, düşman da, dağ da bilsin ki bu memleketin efendisi Türk'tür. Öz Türk olmayanların Türk vatanında bir hakkı vardır, o da hizmetçi olmaktır, köle olmaktır.²

Bunlar inkâr kabul etmez, belgeli, kategorik ifadelerdir ve yalnız Mahmut Esat Bozkurt değil, aynı zamanda Başbakan İsmet İnönü de 1926 yılı Kasım ayında benzer bir ürpertici ifadenin altına imza atmıştır. Türk Ocakları'nın Üçüncü Kurultayı'nda konuşan İnönü'nün keskin sirke mahiyetindeki o sözleri şöyledir:

Vazifemiz, Türk vatanı içinde Türk olmayanları behemahal [ne olursa olsun] Türk yapmaktır. Türklere ve Türklüğe muhalefet edecek anâsırı [etnik unsurları] kesip atacağız. Ülkeye hizmet edeceklerde her şeyin üzerinde aradığımız, Türk olmalarıdır.

Son zamanlara kadar acısını hep beraber çektiğimiz etnik sorunların kökeninde biraz da bu sakat ve katı, hatta zalimce dayatmanın yattığını bilmemiz lazım.

Coğrafi bölgeler nasıl ortaya çıktı?

1931-32, Atatürk'ün dil ve tarih konularında iyice yoğunlaştığı yıllardır. Türk dil ve tarih tezleri bu yıllarda geliştirilip olgunlaştırılmıştır. Ancak aynı derecede önemli olan coğrafya çalışmaları için nedense bir 10 yıl daha beklemek gerekecektir.

İlk Coğrafya Kongresi'nin 1941 yılında Hasan Ali Yücel'in Maarif Vekilliği (Eğitim Bakanlığı) döneminde gerçekleştirilebilmiş olması, coğrafyanın, daha doğrusu “vatan” kavramının şekillenmesinin Cumhuriyet yöneticilerinin zihinlerinde biraz zaman aldığı, hatta bazı “tereddütler” (!) yaşadıklarını gösteriyor (Kongrenin Hatay'ın ana vatana 1939'da ilhakının hemen ardından yapılması da ilginçtir). O güne kadar ihmal edilen ve şimdilerde yeniden tartışılan Türkiye'nin coğrafi bölgelere ayrılması konusu da Coğrafya Kongresi'nin ana gündem maddeleri arasındadır.

² *Milliyet*, 19 Eylül 1930.

Coğrafya Kongresi'nde İbrahim Akyol, Besim Darkot, Herbert Louis ve H. Sadi Selen adlı profesörlerin teklifiyle Türkiye 7 coğrafi bölgeye ayrılır. Buna göre denizlere doğru açılan cepheler komşu denizlere göre, iç kısımlar ise Anadolu'nun yönlerine göre adlandırılmıştır. Yani bölümlendirmede fiziki coğrafya esas alınmıştır.

Daha önce Faik Sabri Duran'ın 1938 tarihli bölümlendirmesinde bütün Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun "Şark Yaylası", Orta Anadolu'nun ise "Merkez Yaylası" olarak adlandırılması gibi aykırı örneklerle rastlanıyor, coğrafyacılar arasında bir türlü görüş birliği sağlanamıyordu. İlk defa 1941 Coğrafya Kongresi'ndedir ki, bugün bildiğimiz coğrafi bölgelerin sınırlarının kesin olarak belirlendiğini biliyoruz.³

Ancak bu bölgelerin sınırlarının çizilmesine itiraz eden uzmanların bulunduğunu da unutmamak lazım.

Gaziantep hangi bölgede olmalı?

Mesela Cevad Gürsoy adlı coğrafya doktoru (sonra profesör olmuş; ölümü: 1986), 1957 yılında *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi'*ne yazdığı bir makalede Karadeniz ile Doğu Anadolu bölgeleri arasındaki sınırın yanlış çizildiğini iddia etmiş, Orta ve Batı Karadeniz sınırlarının da hatalı çizildiğini savunmuştur. Ayrıca Akdeniz ile Güneydoğu Anadolu'yu ayıran sınırın hatalı olduğunu, bu sınırın Fırat Nehri'ne kadar uzatılmasının uygun olacağını, bu nedenle Gaziantep platosunun da Akdeniz bölgesine dahil edilmesi gerektiğini savunmuştur.

Biraz da çocukluğumun bir kısmını geçirdiğim için ilgimi çeken Gaziantep hakkında söylediklerini sizinle paylaşmak istiyorum Gürsoy'un:

Beşeri ve iktisadi coğrafya bakımından Gaziantep ve çevresi, Akdeniz mıntikasıyla ve özellikle Adana bölgesiyle yakından alakadardır. Adana ve Hatay çevrelerinin, Türkiye ortalamasının üstünde yoğunluk gösteren sık nüfuslu sahası, oldukça kütleli bir vaziyette Fırat'a doğru uzanmaktadır. Gaziantep çevresi, Gâvur

3 Geniş bilgi için bkz. Sezgi Durgun, *Memalik-i Şahane'den Vatan'a*, İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s. 223 vd.

Dağı'nın kuzeydoğuya doğru devam eden yoğunluk sahasıyla irtibat hâlinindedir. Bundan başka Gaziantep platosu, Fırat'ın doğusundaki sahalara nazaran bol yağışlarıyla Akdeniz mıntıkasına daha fazla yakınlık göstermektedir.⁴

Hakikaten de Gaziantep bugün neden Güneydoğu Anadolu bölgesindedir? Bunun fiziki coğrafya ve iklim yapısı açısından tatminkâr bir açıklaması bulunmamaktadır. Zira Akdeniz'in iklim yapısı Fırat Nehri'ne kadar devam etmektedir.

Oysa bu mesele, Osmanlı döneminde “Cezire-i Ulyâ” denilerek ve Fırat'a kadar olan bölge Akdeniz bölgesi içine alınarak çoktan halledilmiş bulunuyordu. Yani bu noktada Osmanlı'yı taklit etsek mesele kalmayacaktı.

Ancak bu değişikliğin yapılmasında akla gelen ilk ihtimal, Cumhuriyet'i kuranların yalnız fiziki değil, beşeri ve ırkî bir coğrafi bölümlendirme de yaptıkları şeklindedir. Muhtemelen Gaziantep'teki (azınlık da olsa) Kürt nüfusu, bu şehri Akdeniz'de değil, Güneydoğu Anadolu bölgesinde görmemizin esas sebebini teşkil etmektedir.

Bir zamanlar 'Haritalar nasıl yalan söyler?' diye sormuştum.⁵ Sezgi Durgun'un sözünü ettiğim *Memalik-i Şahane'den Vatan'a* isimli zihin açıcı kitabını okuduktan sonra artık 'Coğrafyacılara nasıl yalan söyler?' diye de sormamız gerektiğini düşünüyorum.

Haritalar ve coğrafi bölümlendirmeler dahi tartışılabilirse tarih gibi kurguya zar kadar yakın bir alandaki tartışmaların varacağı boyutları düşünün derim. Öyleyse buyurun...

4 Cevad R. Gürsoy, “Türkiye'nin Coğrafi Taksimatında Yapılması İcabeden Bazı Tashihler”, *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C: 15, S: 1.3, Ankara 1957, s. 219-239.

5 Bkz. *Avrupa'nın 50 Büyük Yalanı* (2009) adlı kitabımda.

Meğer “Bursa Nutku”nu Yazan da Ciddiye Almamış

Malum darbeci zihniyet tarafından neredeyse 60 yıldır her fırsatta Atatürk’e izafe edilip durulan “Bursa Nutku”nun ona ait olmadığını bugün artık daha kesin olarak söyleyebiliriz. Zira eski gerekçelere iki güçlü kanıt eklendi. Bu kanıtları görmeden önce şu eski gerekçelerimizi hatırlayalım:

- 1) “Bursa Nutku” adı verilen metin, bir “nutuk” değildir, olsa olsa bir sohbetten alınmıştır.
- 2) Atatürk’ün sağlığında hiç yayınlanmadığı gibi, ölümünden 9 yıl sonra bir kitapçıkta yayınlandığı zaman dahi onu kimseler ciddiye almamıştı.
- 3) Birilerince darbelere gerekçe veya emir (direktif) olarak gösterilen bu sözde “nutuk”, o 24 sayfalık varakpare hariç hiçbir bağımsız kaynak tarafından (tartışmalar başladıktan sonra yazılmış şike kokanlar hariç) doğrulanmış değildir.
- 4) Atatürk gibi otoriter bir devlet başkanının anarşiye prim verecek ve gençleri sokağa dökcek tarzda bir konuşma yapması mümkün değildir.¹

Şimdi eskisine kıyasla daha kesin konuşmama sebep, doğrudan doğruya “Bursa Nutku”nun içinde yer aldığı kitabı incelemem oldu. Şimdiye kadar bir “Bursalı gazeteci” diye takdim edilen Rıza Ruşen

---

1 Bu gerekçelerin ayrıntıları için *Küller Altında Yakın Tarih* (Timaş Yayınları, İstanbul 2006) adlı kitabıma bakınız.

Son baloda

Memlekette ve millet içinde son büyük seyahati. Gemlik yolundan otomobillerle Bursaya son gelişleri.

Şerefine Belediyede büyük bir balo hazırlandı. O akşamın mühim olaylarını ertesi sabahki "Bursa", gazetesine yetiştireceğim için matbaadayım. İstanbuldan gelen Bay Asım Usta'ya Bay Valâ Nurettin Vâ-Nû henüz matbaadan ayrılmışlardı ki, Bursa gazetecilerinden Bay Musa Atas, yanımda iki bayanla çıkageldi. Bayanların ikisi de, gül kurusu penbeden bir örnek tuvalet giymişlerdi. Birişi, Bay Atas'ın eşi idi. Ötekisi de, ara sıra gördüğüm, fakat o zamana kadar hiç görüşmediğim bir öğretmen bayan.

Bay Atas yanıma geldi:

— Her erkek ancak bir bayanla gidebilecekmis, dedi; senden ricam şu: başka bir bayanla gitmiyeceksen, bizim şu bayanla gidiyer; baloda bulunmayı pek istiyor..

Böyle takıp takıştırıp matbaaya kadar geldikten sonra, bu olup bitiyey uymaktan başka çare var mı ki?.

— Fakat, dedim, bir şartla. Ben sık sık matbaaya dönmeğe mecburum; kendilerine devamlı kavalyelik edemem.

—Maksat içeri girmek, diye cevap verdi; orada bizimle oturacak. Sen işini bitirdikten sonra gelirsin, olur biter!.

Böylece anlaşıttuktan sonra, hep beraber kalktık, Belediyeye girdük. Onları bırakarak döndüm. Henüz Atatürk gelmemişti.

Teşriflerini müteakip salona girdim. Nutuklar söyledi. Törenin resmî kısmı sona erdi. Bunları toparlayıp gazeteye verdikten sonra, artık işimi bitirmiş olarak baloya gelince, bir de ne göreyim: Atatürk, salonun köşesindeki yerinde oturuyor ve yanındaki bir bayana sigara veriyor, neş'eli neş'eli bir şeyler anlatıyor!.

Bu bayan, penbe bir tuvalet giymişti; benim "dam"ım ta keudisiydi!.

Bir kaç defa büfeye gittiler, dans ettiler. Bu müthiş "rakip", karşımda benim için artık bizim "dam"a uzaktan seyirci kalmaktan başka çare yoktu!.

Atatürk'e Ait Birkaç Fıkra ve Hâtıra adlı kitapçıktan bir sayfa

Yücer'in *Atatürk'e Ait Birkaç Fıkra ve Hâtıra* adlı 1947'de basılan kitapçığına dikkatle eğilen bir çalışmaya pek rastlamadım. Tartışmalarda genellikle ikinci, hatta üçüncü el kitaplar kullanılmıştı. Bu da meselenin niye arapsaçına döndüğünü açıklıyor zaten.

Rıza Ruşen Yücer, hepî topu 24 sayfacık tutan kitabında aktardığı 16 adet "fıkra ve hatıra"nın doğruluğuna nedense garanti verememektedir. Yazarken kitabının yıllar sonra bu kadar ciddiye alınacağını hiç düşünmediğine eminim. Nitekim önsözde yer alan itiraf mahiyetindeki şu sözleri ibretlidir:

Naklettiğim fıkra ve hâtıralar gerçekten olmuş mudur? Bunu da kesin olarak temin edemem [garanti veremem]. Çünkü ben, belgelendirmekten ziyade ve sadece işittiklerimi, -duyduğum şekle sadık kalarak- tesbit ve nakle önem verdim.

Demek ki, “Bursa Nutku”nun aktarıcısı bile anlattıklarının gerçekliğinden emin değildir. Kitabında aktardığı fıkra ve hatıraların önemli bir kısmını başkalarından işitmiştir ve bunların gerçekten vuku bulup bulmadıklarını araştırıp soruşturmuş da değildir.

Böylece “Bursa Nutku”na neden ‘sözde nutuk’ dediğimizi ve bu “sohbeti” aktaran zatın dahi sözünü ettiği olayın geçtiği yerde bulunmadığını, konuşulduğu söylenen ve etrafında fırtınalar kopartılan sözleri başkasından işittiğini, onların gerçek olup olmadığına dair bir bilgi ve kanaatinin de bulunmadığını bizzat kendi sözlerinden öğrenmiş oluyoruz.

Gelelim ikinci kanıtımıza.

Hatice değil, Ata imiş

Aynı kitapta geçen Atatürk’e dair “fıkra ve hatıralar” arasında öylesine gayriciddileri var ki, bunların içinde yer aldığı bir metnin nasıl olup da siyasi tarihimizde yarım asırdır bunca fırtına koparabildiğine insanın inanası gelmiyor. Meseleyi aydınlatmak bakımından

bu kitapçıkta anlatılan gerçekten tuhaf “fıkra”lardan birkaç örnek vermek faydalı olacaktır:

Gazeteci Musa Ataş, Atatürk’ün Bursa’ya son gelişinde verilen baloya, yanında hanımı ve pembe tuvaletli bekâr bir bayanla katılmak istemiş; lakin bu bayan, kavalyesi olmadığı için içeriye girememiştir. Bunun üzerine Musa Bey, gazetede çalışırken bulunduğu yazara, baloya başka bir bayanla gitmeyecekse pembe tuvaletli bayanla gitmesini rica eder. Yazar da kabul eder ve henüz tanıştığı kadınla kol kola girerek baloya giderler.

Sözde “Bursa Nutku”nun ilk kez yayınlandığı *Atatürk’e Ait Birkaç Fıkra ve Hâtıra* (1947) adlı kitabın kapağı

Önce resmî konuşmalar yapılır. Tabii muhabirlerin görevi, bu haberi gazetelerine yetiştirmektir. Yazar da gazetesine gitmek üzere salondan ayrılır ve işini bitirdikten sonra geri döner. Ancak dönünce ne görse beğenirsiniz! Atatürk kendi pembe tuvaletli “dam”ına pek samimi davranmakta, ona sigara ikram edip sık sık dansa kaldırmakta ve büfeye götürüp içki ikram etmektedir. Çiftin neşeleri gayet yerindedir.

Yazarımız ilk şaşkınlıktan kurtulduktan sonra kendini toplayıp Atatürk’ün yanına gider. Bu sırada arkadaşları kendisine takılmadan edemez. “Atam, bu gazeteci arkadaşın damını kapmışsınız” derler yılışık bir edayla (Ata’nın huzurunda böyle laubalilikler yapılabiliyormuş meğerse).

Atatürk güya bu “iddiayı” kabul etmez ve yazara, baloya getirdiği pembe tuvaletli bayanın adını sorar. Yazarımız kendisinden öğrendiği ismi söyler, “Hatice” der. Atatürk “İşte,” der, “kimsenin damını kapmadığının ispatı!” Daha sonra pembe tuvaletli bayana dönüp “Lütfen isminizi söyler misiniz?” der. Bunun üzerine bayan, isminin “Ataca” olduğu cevabını verir. Yazar şaşkındır. Atatürk de “Gördünüz mü?” diyerek muzafferane bir tebessümle kolunu Bayan Ataca’ya uzatır (Bundan sonrasını bilmiyoruz).

Meğer tanışmaları sırasında adının Hatice olduğunu söyleyince Atatürk kadına, “Ben olsam, Ata’ya bu kadar yakın olduğum için adımı Ataca kordum” diyerek adını o anda değiştirmişti!²

Tabii “Bursa Nutku”nun ateşli taraftarları bu laubaliliği Atatürk’e yakıştıyorlarsa diyecek sözümüz yok!

“Eşiniz gibi öpün”

Kitapta geçen evlere şenlik bir başka “fıkra” ise bir öpüşme sahnesiyle dikkat çekiyor.

Buna göre Atatürk 10. Yıl Kutlamaları sırasında (1933) Ankara Orduevi’ndeki baloyu teşrif eder. Bir ara önünde dans eden bir çift dikkatini çeker. Karı koca olduklarını öğrenince de öpüşmelerini

2 Atatürk’ün isim değiştirme takıntısı hem kendi isimleri hem de çevresinin isim ve soyadları üzerinde yaptığı tadilatlardan doğrulabilir.

ister. Subay olan koca, emir üzerine zoraki bir öpücük kondurur eşinin yanağına ama Atatürk beğenmez bu öpücüğü, samimi bulmaz. “Yoksa bu senin eşin değil mi?” diye çıkışır. Subay “Eşimdir” diye ısrar edince, ona şu emri verir: “O hâlde eşiniz gibi öpünüz!”

Böylece bize “Bursa Nutku”nun dayanağı olarak sunulan kitapçıktan Atatürk’ün Cumhuriyet balolarında eşleri alenen öpüştürmek gibi “devrimci” bir “misyonu”nun olduğunu da öğreniyoruz.

Bir de gençliğinde sık sık gittiği Galata’daki Barba adında bir Rum meyhaneciye yıllar sonra cumhurbaşkanlığı döneminde yeniden uğradığı anlatılıyor. Meyhaneci Barba bu ziyaret sırasında Atatürk’e “Mıstık” diye hitap etmiştir. Ne muazzam bir malumat, değil mi?

İşte buna benzer “fıkra” değerinde hatıralarla dolu bir kitapçıktır Rıza Ruşen Yücer’in *Atatürk’e Ait Birkaç Fıkra ve Hâtra’sı*.

Şimdi “Bursa Nutku” için kendilerini paralayanlara soruyorum:

Eğer bu kitapçıkta anlatılanlar doğruysa, o zaman Atatürk’ün, misafirlerinin “dam”larına el koyan, bunu da gayet laubalice yapan biri olduğuna hükmetmemiz gerekecektir. Ayrıca hem de 10. Yıl Kutlamaları gibi resmî bir baloda, üstelik Orduevi gibi ciddi bir kurumda, dahası, bir Türk subayına, herkesin önünde eşiyile öpüşmesini emrettiğini de kabul etmemiz gerekecektir. Atatürk’e sağlığında “Mıstık” diyenlerin varlığını ve onun da bu hitabı hoş gördüğünü aynı sözde ‘kaynak’tan öğreniyoruz!

Kendilerine soruyorum: Sağlıklı bilgiler, hatta emirler (direktifler) içerdiğini söylediğiniz bu kitapta anlatılanlar doğruysa o zaman “Bursa Nutku”ndaki “ciddi” Atatürk’ü nereye koyacağız? Tersine, anlatılanlar yanlışsa, kaçınılmaz olarak bu kadar ciddiye aldığımız “Bursa Nutku” da geçerlilik ve güvenilirliğini yitirecektir.

Atatürk’ün Türk gençliğini anarşizme teşvik ettiği söylenen sözde “Bursa Nutku”nun kulaktan dolma bilgilerle yazılmış gayriciddi bir kitapçık içinde yer alması, böyle bir “nutk”un mevcut olmadığını güvenle ileri sürmemize yetiyor da artıyor bile.³

3 “Bursa Nutku” hakkında geniş bir dosyayı *Derin Tarih* dergisinin Ağustos 2013 tarihli sayısında bulabilirsiniz. Özellikle bu sayıda yer alan Şükrü Hanioglu ve Yavuz Bülent Bakiler’in “Bu metin doğru olsa bile ciddiye alınması demokratik bir ülke için bir utanç belgesidir” vurgusu önemlidir.

“Bursa Nutku”nu Sömürmekten Vazgeçin Artık

Defalarca yazdık, bu gidişle yine yazacağız galiba. Neden mi bahsediyorum? Şu önceki bölümde ciddiye alınmaya değmeyecek derecede pespaye olan kaynağını ortaya koyduğumuz “Bursa Nutku” diye Atatürk’e atfettikleri ‘darbe bahanesi’nden tabii ki. Baksanıza, ‘Yeni’ CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu partili gençlere “Bursa Nutku”nu ceplerinizden sakın ‘ayırmanın’ talimatını geçmiş.

Yıllardır dile getiriliyor: Yok böyle bir ‘nutuk.’ Hem de kimler tarafından dile getiriliyor, söylesem şaşarsınız: Kemalist kanadın mücahitlerinden Kılıç Ali, Falih Rıfki Atay ve Cumhurbaşkanlık Genel Sekreterliği yapmış Prof. Dr. Hikmet Bayur, eski Dışişleri bakanlarından Tefik Rüştü Aras ve daha başkaları böyle bir nutkun varlığından haberdar olmadıklarını; dahası, bu konuşmanın içerik olarak tutarsız ve anlamsız olduğunu, Atatürk’ün aynı gün ‘Konuyla Cumhuriyet adliyesi ilgilenecektir’ deyip akşama da ‘Polis, jandarma dinlemeyip ayaklanın’ talimatı veremeyeceğini vaktiyle dillendirdiler ama görüyorsunuz, damarlara bir kere darbecilik virüsü girdi mi kolay temizlenmiyor.

O kadar kolay temizlenmiyor ki, eski genelkurmay başkanlarından İsmail Hakkı Karadayı, 28 Şubat Darbesi’ni soruşturan komisyondaki ifadesinde (2012) Adnan Menderes’in en büyük hatasının ‘ezanı aslına çevirmek’ olduğunu söyleyebilmişti. Bir bakıma aynen 27 Mayıs Darbesi’ni tezgâhlayanlar gibi ezanı darbenin nedenlerinden

biri gibi göstermeye çalışıyordu. Aradan 62 yıl geçmiş, ‘affetmeyen o kin’ devam ediyor ‘ezan şehidi’ Menderes ve arkadaşlarına karşı.

Peki “Bursa Nutku” nedir? Nasıl anlaşılmalıdır?

Darbe gerekçesi

1947 yılında İstanbul’da Şaka Basımevi’nde basılan ve 24 sayfalık bir kitapçığın başının altından çıkıyor bütün bu davalar. İşin ilginç yanı, daha önce yazdığımız gibi kitabın yazarı Rıza Ruşen Yücer bile böyle bir konuşmaya şahit olduğunu yazmıyor, yazdıklarını kimden aktardığını belirtmiyor, hatta toplantıda kimlerin olduğunu bilmiyor vs. Kitapçığı yazan şahıs, bize aktardığı “Bursa Nutku”nun sahih olup olmadığından emin değilse daha bu sinekten yağ çıkarmaya çalışmanın anlamı nedir?

Bu sözde nutkun 27 Mayıs Darbesi’ne giden yolda hatırlanması da ilginçtir. Bu nutuk acaba 1947’de yayınlandığı zaman neden sessiz kalmıştı CHP’liler? İşlerine gelmediği için olmasın? Eğer o zaman halk bu nutku ciddiye alacak olsa Tek Parti iktidarını devirmek için yollara düşmesi gerekmez miydi? Düştüğü zaman da Arslanköy veya Senirkent olaylarında olduğu gibi toptan derdest edilip hapse atılmaları, aylarca çoluk çocuk işkence görmeleri pek de sürpriz sayılmazdı değil mi?

Şimdi CHP’lilerin pek bir ciddiye aldıkları Falih Rıfki Atay’ın, yine tartışıldığı dönemde yazdığı “Bursa Nutku Üzerine” başlıklı yazısından bazı pasajlar aktaracağım. Bakın Atay, 12 Aralık 1966 günü *Dünya* gazetesinde “Bursa Nutku”nun aslı astarı olmadığını nasıl açık seçik bir şekilde ortaya koymuş.

Atay, Atatürk’ün aslında “Meşruiyetçi” olduğunu, yani darbecilikle değil, meşru yollardan iktidara gelmeyi prensip hâline getirdiğini söyledikten sonra “Bursa Nutku”nun uydurma olduğunu savunanlara hak veriyor ve sözlerine şöyle devam ediyor:

Gerçekte Atatürk’ün gençliğe tek vasiyeti Büyük *Nutuk*’un sonundadır. Hem o sözler Türkçe ezanın Arabcaya çevrilmesi hareketine karşı söylenmiştir. BURSA NUTKU’NU SÖMÜRENLER ACABA ARABCA EZAN OKUNAN MİNARELERE DOĞRU BİR YÜRÜYÜŞÜ HATIRA GETİRMİŞLER MİDİR? (...) Atatürk bir kanun ve devlet

otoriteci idi. Onlara karşı gelenlere nasıl davrandığını da devrinin tarihi gösterir. Hele ezanın Türkçeden Arabcaya çevrilmesine ses bile çıkarmayan... CHP'nin, Türk gençliğini yalnız bu türlü gericiliklere karşı uyanık tutmak için söylediklerini kendi hesabına kullanmaya kalkışması gülünçtür.

Atay'ın kanaati, Atatürk'ün bu sözleri tam bu manada olmasa bile söylediği ama yayımlanmasını uygun görmediği, bu nedenle de basına yansıtılmadığı yönündedir. Dolayısıyla onun neşrini uygun görmediği bir söz de 'Nutuk' olarak değer kazanamaz.

Falih Rıfki Atay ayrıca 10 Nisan 1967'de savcılığa verdiği ifadede aynı tavrını devam ettirmiş ve şunları söylemiştir:

Bursa Nutku diye Atatürk'ün söylediği bir nutuk yoktur. (...) Bu konuşma ajansa verilmemiştir. Hiçbir kitapta yer almamıştır. Bursa gazetecisinin yazdıkları kulak rivayetleridir. (Atatürk) bütün hayatı mevcut idareye karşı iken (dahi) hiçbir kanunsuz teşebbüse girmemiş olması ile bu otorite bağlılığını göstermiştir. (...) Memlekette anarşi yaratmak kasdı vardır. Atatürk bu kasda alet edilmek istenmiştir.

Gayet net, değil mi?

Uydurma nutuk

Gelelim yine Atatürk'ün "huzuru mutad zevâtı"ndan Kılıç Ali'ye. O da 7 Nisan 1966'da Bornova Savcılığı'na verdiği ifadede kitabı yazan şahsı tanımadığını, Atatürk'ün gençliği hükümet otoritesine karşı ayaklanmaya teşvik edecek bir talimat vermediğini ve veremeyeceğini, bunun Atatürk'e saygısızlık olduğunu söylemiş ve "Üzüntüm büyüktür" demişti.

Eski Cumhurbaşkanlık Genel Sekreteri ve İnkılap Tarihi hocalarından Prof. Dr. Hikmet Bayur da "Bursa Nutku"na en kesin şekilde karşı çıkanlardan. O böyle bir konuşmanın gayriresmî olarak bile olsa yapılmadığı, dolayısıyla uydurma olduğu kanaatindedir. Hükmünü şöyle verir:

(Yücer'e ait) kitaptaki fıkra ve hatıraların tarih ilmi nazarında ve tarih metodu yönünde değerleri sıfırdır.¹

Yıllarını Atatürk'ün hizmetinde geçiren Prof. Bayur, bu sözde nutkun 27 Mayıs darbecilerinin bayrağı yapıldığını, CHP ve TİP muhalefетinin ortalığı karıştırmak için onu çıkarları doğrultusunda kullandıklarını yazar. Rıza Ruşen Yücer adlı şahsın hiçbir zaman Atatürk'ün sofrasına oturmadığını, dolayısıyla kimsenin tanımadığı bu şahsın yazdıklarına itibar edilmemesi gerektiğini de belirtir.²

Son olarak belirtelim ki, bir Atatürkçü parti kurmaya kalkacak derecede Kemalist olan Prof. Dr. Sina Akşin de bir yazısında bu nutkun uydurma olduğunu söylemiştir. Şöyle yazmış bir makalesinde:

Sonradan “ortaya çıkarılan” ya da düpedüz “uydurulan” Atatürk'ün “sözleri” ciddi bir sorundur. Başka örnekler: 1. “Kö-münizm her görüldüğü yerde ezilmelidir” sözü; 2. Atatürk'ün MacArthur'la görüşmesi; 3. Bursa Nutku.³

Bilenler bunları söylüyor. Ama CHP kafasının eskisi de, yenisi de hâlâ işin efsane tarafında, çünkü işine öyle geliyor. Vaktiyle Aydınlanmacı olduklarını iddia edenlerin sonunda boyunlarına kadar efsanelere gömüldüklerini söyleyen Horkheimer ve Adorno'yu bir kere daha haklı çıkardınız. Ne diyelim, tebrikler!

1 3 Mayıs 1967 tarihli savcılık ifadesinden alınmıştır.

2 Savcılıktaki ifadeleri, 1966'da “Bursa Nutku”nu yayımlayanlara dava açan zamanın Bornova Cumhuriyet Savcısı A. Osman Kırkyaşaroğlu'nun *Atatürk'ün 'Bursa Nutku' Davası* adlı kitabından aldım.

3 “Atatürk'ün dış siyaset modeli”, *Çağdaş Türk Diplomasisi: 200 Yıllık Süreç*, TTK Yayınları, Ankara 1997, s. 277, not 9.